

טיסת סובב ירושלים תמיד מרגשת אותי, יש ערים גדולות ממנה (מקסיקו, מוסקבה, לונדון ועוד), יש ערים יפות ממנה (ברצלונה, סן פטרסבורג, פרג, ועוד), אך אין כל ספק שאין ערים יותר מעניינות ממנה, ככול קילומטר מרובע טמונה היסטוריה מרתקת של אלפי שנים, חלקה ידועה וחלקה לא, היסטוריה מלאה בסיפורים אפיים ענקיים (כגון הקרבת יצחק, או הקמת בית המקדש), וסיפורים קטנים ומרתקים (כגון כניעת העיר במלחמת העולם הראשונה), בפרקים הבאים תוכלו לקרא על חלק קטן מסיפורים אלו.

ב-29 בנובמבר 1947 התקבלה בעצרת האו"ם החלטה חשובה שתשפיע עמוקות על גורל העם היהודי, על הערבים בארץ ישראל, ועל המזרח בתיכון בכלל: ההחלטה על סיום המנדט הבריטי והקמת שתי מדינות עצמאיות בארץ ישראל – מדינה יהודית ומדינה ערבית. עוד נקבע בהחלטה כי ירושלים וסביבתה יוכרזו כשטח תחת פיקוח בינלאומי.

נציגי הסוכנות, הם הממשלה הזמנית, הודיעו כי הם **רואים בצער את התוכנית לחלוקת הארץ, אך נענים לה למען השכנת שלום**. לעומת זאת, הצהירו נציגי הערבים **על התנגדותם להחלטה, ואף הזהירו כי התנגדות זו עלולה להיות אלימה**.

החלטה זו טמנה בחובה הבטחה למדינה עצמאית לעם היהודי, אך בה בעת היא הייתה האות לתחילת הקרבות על הארץ.

בפרק הרביעי זה נעסוק בנבי סמואל. נתחיל מההיסטוריה התנכ"ית שלו, נסקור את תולדותיו, ונעקוב מקרוב אחר הקרבות שהתחוללו סביבו במלחמת העצמאות. בין היתר עוסק מאמר זה במפקד פלוגה בחטיבת הראל במלחמת השחרור, תא"ל או"ר בן ארי. בעת העבודה על מאמר זה נפל נכדו, סמ"ר עידו בן ארי ז"ל, בתאונת אימונים בה התהפך טנק המרכבה עליו פיקד ברמת הגולן. המאמר מוקדש לזכרו.

נבי סמואל

הכפר נבי סמואל, הוא א-נבי צמ"ל, נמצא במרחק של קילומטר אחד מצפון לשכונת רמות הירושלמית. מצפון מזרח לאתר נמצא הכפר הפלסטיני אל ג'יב, מצפון-מערב לו ההתנחלויות גבעת זאב וגבעון, וממערב – הכפר בית איקסא. הכפר נבי סמואל נבנה בראש הגבעה, סביב המסגד והקבר המיוחס לשמואל הנביא, והוא צמוד לאתר ארכיאולוגי.

מיקום הכפר במרומי הגבעה מאפשר תצפית רחבה לכל הכיוונים ושליטה על אחת הדרכים המרכזיות המוליכות מן השפלה אל ירושלים. לאורך ההיסטוריה, ואף בימינו אנו, נחשב האתר לעמדה צבאית אסטרטגית.

עד שנת 1967 חיו בכפר יותר מאלף איש, ורובם ברחו במהלך מלחמת ששת הימים. ב-1971 נהרס הכפר על ידי צה"ל ותושביו פונו לשטח סמוך לגבעה ממזרח ללב האתר. כיום מתגוררים במקום כ-250 תושבים. בשנת 1995 הוכרז האתר כגן לאומי ששטחו כ-3,500 דונם. בתחומי הגן נכללים האתר הארכיאולוגי, בתי התושבים והשטחים החקלאיים השייכים להם.

כבר מראשית המחקר הארכיאולוגי של ארץ ישראל עלתה השאלה האם יש לזהות את האתר עם היישוב מצפה, הנזכר במקרא כמקום בו קיבץ שמואל הנביא את העם (שמואל א', ז', ה'ו'). זיהוי זה של האתר לא הוכח עד היום, ושרידים מן המאה ה-11 לפנה"ס, ימי שמואל הנביא, לא נמצאו באתר. אף על פי כן, המסורת היהודית, המוסלמית והנוצרית מזהות במקום את קברו של שמואל הנביא. מסורות אלו ידועות החל מהתקופה הביזנטית, בין המאה השלישית לשישית לספירה. עדות לקיומו של יישוב ופולחן במקום קיימת גם במקורות המוסלמיים מן המאות השמינית עד העשירית (אל-מקדסי).

עדויותיהם של צליינים יהודים ונוצרים מספרים על עליות לרגל ופולחן סביב אזור הקבר במשך הדורות. נראה שבתקופה הצלבנית (המאה ה-12 עד אמצע המאה ה-13 לספירה) התקבעה סופית המסורת אודות קבורת שמואל הנביא במקום. בעת כיבוש ירושלים על ידי הצלבנים ב-1099 הגיעו לוחמי הצלב לנבי סמואל, וכאן לראשונה נגלתה להם העיר. מאז כונה המקום בפיהם "הר השמחה" ולאחר כיבוש ירושלים בנו בו מצודה. מן התקופה הצלבנית ואילך עלו יהודים להתפלל במקום.

בתקופה המוסלמית-ממלוכית (המאה ה-13 עד ה-16 לספירה) נבנה במקום מסגד. במאה ה-18 ממנה תפילת יהודים באתר ורק מוסלמים הורשו להתפלל בו.

במלחמת העולם הראשונה, במחצית השנייה של נובמבר 1917, נערכו קרבות קשים על הנקודה השלטת בין חיל המשלוח המצרי בדרכו לכיבוש ירושלים ובין הכוח המגן של הצבא העות'מאני. לאחר שהכוח הבריטי הצליח לכבוש את הנקודה, נערכו ב-22 בנובמבר שלוש התקפות נגד של הכוח העות'מאני. לאחר קרבות קשים שלוו בהרעשות ארטילריות כבדות משני הצדדים, נכשל הניסיון הטורקי לכיבוש מחדש של הנקודה ונפתחה הדרך לכיבוש ירושלים. נזקים קשים נגרמו למבנים בבני סמואל ובסביבתו מתותחי הלוחמים הבריטים והטורקים, ועקב כך ננטש היישוב.

בשנת 1921 שבו היהודים לאדמתם, אך מסיבות שונות ננטש היישוב לאחר כמה שנים. בימי המנדט הבריטי המקום היה פתוח למבקרים תמורת תשלום.

כיום קיים בקומת המרתף של בניין המסגד בית תפילה יהודי שבו הוקצה מקום נפרד לנשים. תפילת המוסלמים מתקיימת בקומת הכניסה. המסורת מזהה בקבר שמואל ובמעין הנובע בקרבתו – עין חנה – סגולה לנשים עקרות להיפקד בבנים. אני מכיר אישית מורה דרך שירד עם אחת המטיילות למעין, וכעבור 9 חודשים התרחש "נס" ונולד למטיילת בן זכר.

בשנת 1886 ביקשו יהודים להקים יישוב בקרבת נבי סמואל. השם שנבחר ליישוב החדש היה 'רמה', בהתייחס למקום קבורתו של שמואל הנביא, אך הוא נקרא גם 'נחלת ישראל', על שם החברה שרכשה את הקרקע. במשך כחמש שנים נעשו מספר ניסיונות להתיישב בפועל על הקרקע שנרכשה, אך מסיבות בירוקרטיות הדבר נכשל. בשנת 1895 הצטרפו לגרעין המתיישבים כ-13 משפחות של יהודים יוצאי תימן, שהצליחו להגשים את המפעל ואף לעסוק בחקלאות במקום.

ביולי 1953, בעקבות רצח 2 חיילים במושב אבן ספיר, הוחלט לפעול בבני סמואל מצפון לירושלים ולפוצץ את ביתו של הרוצח מוסטפא סמואלי (המכונה על שם הכפר). **אריק שרון** בחר מספר אנשים אשר קיבלו נשק, יצאו לפעולה ופרצו לבית שהיה ריק. הפעולה נכשלה ו**כישלון זה הביא להקמתה של יחידה 101** במסגרת חטיבה 16 – חטיבת ירושלים בפיקודו של מישאל שחם. כך הוקמה יחידה 101 ב-5 לאוגוסט 1953, וחלק ממשנתפי הפעולה בבני סמואל גויסו ליחידת הפשיטה החדשה. סמואלי עצמו נהרג בקרב עם לוחמי משמר הגבול כ-3 שנים מאוחר יותר.

קרב נבי סמואל

כחמישה חודשים לאחר פרוץ מלחמת העצמאות החליט דוד בן-גוריון לכבוש את ירושלים. הוא פקד על מפקדי ארגון ה"הגנה" להכין את מבצע "יבוס", כאיזכור לדוד בן ישי שכבש את ירושלים מידי

שבט יבוס, שלושת אלפים שנה לפני כן, וייסד בה את בירת ישראל. זה היה המבצע האוגדתי הראשון במלחמת העצמאות.

למפקד אוגדת יבוס מונה מפקדו הראשון של הפלמ"ח ורמטכ"ל ה"הגנה" בפועל בתקופת תנועת המרי, יצחק שדה. שדה נחשב לא רק לבכיר מפקדי המערכה ביישוב, אלא הוא זה שחינך את דור הפלמ"ח שנועד לקבל את השלטון. על חניכיו של שדה נמנים הרמטכ"ל בפועל של מלחמת העצמאות, יגאל ידין, רמטכ"ל ושר הביטחון במלחמות ששת הימים ויום הכיפורים, משה דיין, רמטכ"ל מלחמת ששת הימים יצחק רבין, רמטכ"ל מלחמת ההתשה ומפקד חזית הדרום במלחמת יום הכיפורים, חיים בר לב, רמטכ"ל מלחמת יום הכיפורים, דוד אלעזר, ורמטכ"ל מלחמת לבנון הראשונה, רפאל איתן.

המהלכים הצבאיים הוטלו על חטיבת "הראל" בפיקודו של יצחק רבין, שעתידי היה לפקד על קורס המג"דים הראשון ב-1949, קורס שהכשיר את כל המפקדים הבכירים של צה"ל.

הקרב שעתידי היה להכריע את מבצע יבוס התחולל בנבי סמואל, ממנו ירד יהודה המכבי מערבה לקרב ההכרעה באמאוס (לקריאה נוספת [במאמר "לטרון"](#)). קרב ההכרעה הוטל על הגדוד הרביעי, בכיר גדודי הפלמ"ח, שמפקדו היה יוסף (יוספ"ה) טבנקין, בנו של מנהיג הקיבוץ המאוחד, יצחק טבנקין.

בקרב השתתפו שני רמטכ"לים לעתיד: דוד אלעזר ורפאל איתן, ומפקד אחת הפלוגות, אורי בן ארי, לימים תת אלוף, היה סגן מפקד חזית הדרום במלחמת יום הכיפורים.

ב-31 במרץ 1948, בפגישה של צמרת הביטחון בביתו של בן-גוריון בתל אביב, הוחלט על מבצע "נחשון". יוחנן רטנר, מראשי ההגנה, כתב בספרו "חיי ואני" שהמסקנה היתה: "כדי לנצחם (את הערבים – א.ה.) באזור ההר, שבו משמשת כל פסגה משלט כוח למגניה, יש להכותם מכות מהירות ועמוקות ככל האפשר".

התכנון היה להבקיע את המערך הערבי מצפון לעיר, ולהשתלט על נבי סמואל, על כביש ירושלים רמאללה ועל הר הצופים, כדי לא לאפשר את כיתור ירושלים. ההערכה היתה כי בציר זה תהיה התנגדות הערבים חלשה יחסית.

מערכות עמק גבעון, מאז מלחמתם של יהושע בן נון והגבעונים במלכי האמורי, ומערכות מלחמת העולם הראשונה בארץ ישראל, היו מוכרות למפקדים הבכירים של ה"הגנה" ולמפקדים המבצעיים. הם היו אנשי ספר. לקצין המבצעים של ה"הגנה", יגאל ידין, הייתה השכלה רחבה בתולדות ארץ ישראל ומלחמותיה. הם רצו ללכת בעקבות יהושע בן נון ואלנבי.

ב-16 באפריל, עוד לפני שהוחלט על מבצע "יבוס", אמר בן-גוריון לישראל גלילי, ליגאל ידין ולאחדים מאנשי המטכ"ל, שיש להשתלט על צפון מזרח ודרום ירושלים. מכאן נובע שהמהלך הצפוני היה אחד המהלכים האסטרטגיים החשובים במלחמת העצמאות כולה, והייתה לו לא רק חשיבות צבאית, אלא גם חשיבות היסטורית.

בספרו "פנקס שירות" כתב יצחק רבין: "יצחק שדה הטיל עלי לערוך תכנית לכיבוש ירושלים. הוסבר לי שהכוח המקומי מרותק לעמדות, ואת עיקר הפעולה ההתקפית תצטרך לבצע חטיבת 'הראל' על שני גדודיה, הרביעי והחמישי, שתחת פיקודי. תוכנית הייתה בנויה על ההנחה שהמפתח לשליטה על ירושלים הוא צפון ירושלים: הרכס שמתמשך מאוגוסטה ויקטוריה, א-טור, הר הצופים, שיח' ג'ראח ושועפאת, בואכה שכונת פאגי. רצוי היה לכבוש את אזור נבי סמואל ובית חנינא".

ב-8 באפריל הגיעה לכפרים הערביים שמצפון לירושלים תגבורת של "צבא ההצלה" העיראקי של הגנרל קאוקג'י לסייע לעבד אל-קאדר אל-חוסייני שנהרג באותו יום במערכה על הקסטל (לקריאה נוספת [במאמר "סובב ירושלים פרק שני קסטל"](#)). היא הביאה עימה שישה תותחים 75 מ"מ שהפגיזו שכונות בעיר.

לאחר שעבד אל-קאדר אל-חוסייני נהרג, נוצר חלל פיקודי, ומפקדתו בביר זית ירדה מגדולתה. את הפיקוד על הכוחות הזרים בירושלים ובסביבתה נטל הקצין העיראקי פאד'ל עבדאללה רשיד, ומפקדתו הייתה בעיר העתיקה.

ב-22 באפריל דיווח יעקב שמעוני כי ההסכמים בין כפרים ערביים ליישובים יהודיים מתמוטטים, וכי הערבים בורחים מכפריהם מאחר שהם סבורים שה"הגנה" אינה מסוגלת להגן עליהם מפני אצ"ל ולח"י (לקריאה נוספת [במאמר "סובב ירושלים פרק שני קסטל"](#)).

בעקבות ידיעות אלה העריכו אנשי הפיקוד העליון שבמאזן הכוחות בגזרת ירושלים חל שינוי לרעת היהודים: לעבדאללה, בהיות לו יד חופשית שקיבל מהחברות בליגה הערבית, יש תוכנית משלו להשתלט על שטחים בפריפריה של "מדינת ירושלים" של האו"ם, והוא עלול לבצע מהלך צפוני משלו. התוצאה עלולה להיות שהערבים יתפסו את הבסיסים שהבריטים יפנו, והר הצופים ינותק לגמרי מירושלים העברית, ואולי ייכבש בידי הערבים. הלחץ על השכונות היהודיות המנותקות, בדרום ירושלים, יגדל, והן עלולות ליפול בידי הערבים. אחרי הטבח בשיירת הר הצופים (ב-13 באפריל), הבינו מפקדי ה"הגנה" שאם הערבים המקומיים מסוגלים להנחיל תבוסות ליהודים, הרי שתגבורות של הלגיון העבר-ירדני ו"צבא ההצלה" יהוו איום חמור ביותר.

ב-19 באפריל הטיל דין על שדה את המשימות הבאות: **"לטהר את סביבות ירושלים; לכבוש ולהרוס בסיסי אויב, להשתלט על בניינים בעלי ערך טאקטי בעיר; לשחרר את ירושלים ממצור, להשתלט על שער הגיא, להעביר שיירות לירושלים"**.

לרשותו של שדה עמדה אוגדה, אבל אמצעים לפקד על כוחותיו לא היו לו. ראש המטה בפועל של שדה היה שלום (פריץ) עשת. לימים העיד עשת: **"ליצחק שדה לא היה מטה ממש, פגישותיו עם רבין ושאלתיאל לא היו ממוסדות, מפקדי 'יבוס' ומפקדי החטיבות לא ידעו בדיוק כמה נשק וכמה כוחות עומדים לרשותם... ליבוס' לא הייתה תוכנית מבצעית כוללת, והוא עסק בשורה של מבצעים בודדים"**.

יצחק שדה נסע למעלה החמישה, שם נפגש בבית פפרמן עם יוסף טבנקין ואליהו סלע. שדה אמר להם שאחת ממשימות הגדוד הרביעי תהיה לרתק כוחות ערביים לירושלים, כדי לסייע למתקפת ה"הגנה" בחיפה שהתחוללה באותו יום, ושפעולת הגדוד החמישי בצפון העיר תהיה תשובה על הטבח בשיירת הר הצופים. סוכם שהגדוד הרביעי יכבוש בלילה את בית איכסא ואת נבי סמואל ויתקדם לכביש ירושלים רמאללה.

שדה ובן-גוריון היו אופטימיים. אחת מסיבות לאופטימיות היה המסמך שקיבלו יומיים לפני כן מראש הש"י המדיני, בוריס גוריאלי, על הלכי רוח בציבור הערבי: **"הסבר הכישלון: שמועות שרוסיה (באה) לעזרת היהודים"**.

סיבה נוספת לאופטימיות הייתה נחיתה, באותו היום, של מטוס "אוסטר" של שירות האוויר במנחת שבעמק המצליבה (אותו הטיס פנחס בן פורת, מראשוני הטייסים בפלמ"ח ובחה"א). הבריטים לא הפריעו ל"אוסטר" לנחות, אף שאיימו מראש לפגוע במטוסים של ה"הגנה" אם יכנסו למרחב ירושלים. המסקנה: אפשר להביא ציוד ומפקדים מתל אביב לירושלים במהירות ובביטחון יחסי.

ההכנות למבצע היו חפוזות עקב לחצים בין לאומיים בדרישה להפסיק את האש בירושלים ולהקפיא את המצב בעיר ובסביבותיה. אי לכך שאף בן-גוריון לכבוש שטחים רבים ככל האפשר עד לכניסת הפסקת האש. ככל הנראה סיבה נוספת לחיפזון היתה שבן-גוריון ושדה עדיין סברו שהבריטים עומדים לפנות את ירושלים תוך זמן קצר וש"המהלך הצפוני" עשוי להעניק ליהודים שליטה על העיר.

לא התקיימו סיוורים מוקדמים והכנות מודיעיניות ולוגיסטיות לפני המבצע, והכוחות לא תורגלו לקראתו. אורי בן ארי, שפיקד אז על פלוגה בגדוד של טבנקין, אמר לימים שהיה זה דבר רגיל במלחמת העצמאות: **"לא היו קבוצות פקודות מסודרות, היו פגישות. דיבר יוספל"ה, דיבר עוזי, דיבר עמוס, דיבר בני מרשק, והסתמכו על מפות. מעולם לא היה סיור מוקדם. נפגשנו בצהריים, קיבלנו משימות שנמלא בלילה, מי יעשה מה, הסתכלנו במפות ותכננו איך לעשות את זה. תכננו משהו כמו התקפת היתקלות, מפני שלא היה לנו מידע מוקדם היכן האויב. כמה בחורים, שהיו פעם במחלקת הסיירים של הגדוד, הכירו את השטח יותר מאחרים, והם הובילו. היינו חלשים מאוד בהכרת השטח"**.

ניתן להניח שבן-גוריון ושדה האמינו שהגדוד הרביעי יכבוש בקלות את בית איכסא ובני סמואל, כמו שכבש את קסטל, קולונייה, סריס, בידו ובית סוריק. הם לא היו מודעים לכך שרוב תושבי כפרים אלה ברחו מהם לפני ההתקפה, מפחד ש"גורל" תושבי דיר יאסין יפקוד גם אותם.

הם אמנם ידעו שבכפרים המועדים להתקפה חונים לוחמים מ"צבא ההצלה", מתנדבים ממדינות ערב ומגויסים מקומיים, אך האמינו שהפלמ"חניקים יתגברו עליהם במהרה. הניסיון המוגבל של יצחק שדה עם חיילי "צבא ההצלה" בקרבות משמר העמק הוסיף לאופטימיות הזאת.

לפני ההתקפה על נבי סמואל ובית איכסא דיווח הש"י: "תושבי בית איכסא פוחדים. הנשים והילדים פונו מהכפר, מספר תושבי בית איכסא כאלף ושמונה מאות, ומספר הלוחמים הזרים החונים בו כשלוש מאות, רובם סורים ועיראקים. ברשותם שני תותחי שדה. הכפר מבוצר ומוקשים זרועים סביבו, והלוחמים הזרים הורגים את התושבים שמנסים לברוח".

במרחק שני קילומטרים ממזרח למעלה החמישה וחמישה קילומטרים ממערב לנבי סמואל עמד בסיס בריטי שהיהודים קראו לו "הרדאר", אף שרדאר (מכ"ם) לא היה בו. היו בו תחנת ניסיונות לפיתוח מכשירי קשר, ומספר בניינים בהם התגוררו ארבעים חיילים בריטים ועשרים חיילים מהלגיון העבר-ירדני. אנשי הש"י התיידדו עם קציני הבסיס ודיווחו שהבריטים יפנו אותו באפריל, ושחיילי הלגיון עלולים להישאר בו.

אחד העובדים בבסיס הבטיח להודיע לש"י מראש על מועד הפינוי. הש"י העריך: "אם יתפסו הערבים את הרדאר, נתקשה לתפסו מחדש, ונתקשה להגן על קריית ענבים ומעלה החמישה, כי הבסיס נמצא על גבעה שולטת".

ב-18 באפריל הורה ידן לדוד שאלתיאל (ממפקדי הש"י) להודיע לטבנקין על פינוי הבריטים מהבסיס ברגע שיתחיל, ועל טבנקין פקד לתפוס את הבסיס כשיקבל את ההודעה. כיתור בסיס הרדאר היה אחד ההישגים שמפקדי "יבוס" ביקשו להשיג בהחלטה לכבוש את בית איכסא ונבי סמואל ב-22 באפריל.

יוסף טבנקין ואליהו סלע תכננו את מהלכי הגדוד: הפלוגה של מרדכי בן פורת תכבוש את בית איכסא, והפלוגות של חיים (פוזזה) פוזננסקי ואורי בן ארי תהיינה עתודה ותסייענה לבן פורת במקרה הצורך. שלוש הפלוגות תגענה ברגל לסביבות בית איכסא, פלוגה אחת מתקדמת ושת' פלוגות צמודות לקרקע המחפות עליה.

המטה של טבנקין, כוח עתודה גדודי, ופלוגת המטה בפיקודו של מיכה פרי, יתמקמו באותו זמן על הכביש הראשי, בין מוצא לירושלים. המחלקה המסייעת של דב חקלאי תפגיז את בית איכסא במרגמות 3 אינץ'.

לאחר כיבוש בית איכסא תתקדם הפלוגה של פוזננסקי לנבי סמואל למטרת תקיפה. רוב אנשי פלוגת המטה המצויידים בנשק כבד (דוידקה, שתי מרגמות 3 אינץ', מרגמות 2 אינץ' ומקלעים בינוניים)

יגיעו אל פוזננסקי ופקודיו במשוריינים דרך בית איכסא בסיוע אנשי העתודה הגדודית, ויצטרפו אליהם.

בן ארי ופקודיו יתמקמו מצפון לנבי סמואל ועל הדרך שבין נבי סמואל לבידו, ויהדפו תגבורות ערביות שתנסינה להגיע לנבי סמואל מבידו וממחנה הלגיון שבאל ג'יב (גבעון). בן פורת ופקודיו יישארו בבית איכסא. בן ארי ובן פורת יסייעו לפוזננסקי במקרה הצורך. מחלקה בפקוד יצחק (איזי) רהב תתמקם על אחד הרכסים שמדרום מזרח לבית סוריק מעבר לוואדי עין עליק, במרחק שני קילומטרים מדרום מערב לנבי סמואל, ותסייע גם היא לפוזננסקי במקרה הצורך.

במלים אחרות: בלילה אחד יעשו הגדודים הרביעי והחמישי מה שעשתה האוגדה של גנרל אלנבי בשבועיים, וכל כיבוש יהיה תלוי בקודמו.

לימים אמר יוסף טבנקין: **"תכננתי כך את הפעולה, משום ששלושה ימים לפני כן כבשנו בלילה אחד את בית סוריק ואת בידו. זה הביא אותי למחשבה שגם הפעם אוכל לכבוש בלילה אחד שני כפרים: קודם את בית איכסא, ואם נצליח, את נבי סמואל"**.

פוזננסקי היה בטוח שכיבוש נבי סמואל יהיה קל והוא התכוון להגיע באותו יום לחולדה ברכב וברגל, ומשם לנסוע לתל אביב כדי להיות בליל הסדר עם הוריו, להם סיפר ששובץ בתפקיד עורפי. אחיו, יצחק, נהרג חודש לפני כן במארב בבית קשת.

רק רבע עד שליש מהלוחמים שהיו ברשותו הקצה טבנקין לכיבוש נבי סמואל. בתדריך האחרון לפני הפעולה אמר טבנקין למפקדים שנבי סמואל הוא המפתח להצלחת המבצע כולו, אולם בכל זאת השאיר את רוב הלוחמים בעתודה.

רבין פקד להתחיל את ההתקפה על בית איכסא בחצות. טבנקין התכוון, לדבריו, לצאת לדרך ב-20:00 בערב. אחרי הצהריים הוחלפו מקלעי הברן שעל המשוריינים במקלעים צ'כיים והמקלעים עברו קורס מזורז ממדריכים שעברו בעצמם קורס מזורז. ניסיון קרבי עם המקלע הזה כמעט לא היה, והמקלעים שהיו אמורים לצאת לפעולה תוך שעות אחדות קיבלו הדרכה שגויה.

המשוריינים הגיעו לקריית ענבים באיחור של שעה וחצי, ושלוש הפלוגות בפקוד בן פורת, פוזננסקי ובן ארי יצאו בשעה 21:30 בערב, הגיעו לקסטל ומשם הלכו ברגל לבית איכסא. בן פורת ופוזננסקי הלכו במסלול אחד וחצו את ואדי לוזא (נחל לוז). בן ארי התקדם צפונה לאורך הגבעות המערביות של הוואדי.

קצין המבצעים הגדודי, אליהו (רעננה) סלע, סיפר: **"החבר'ה של מוטקה בן פורת התברברו בדרך וכבשו את בית איכסא באיחור"**. נראה שאיחור זה היה אחת מסיבות המכריעות לתוצאות הקרב כפי שהתגלגל.

דב חקלאי ופקודיו ירו על בית איכסא פצצות משתי מרגמות 3 אינץ' לפני שחדרו אליו בן פורת ופקודיו. חקלאי: **"ראינו פגיעות. הכפר נכבש די מהר"**. בשעה 23:30 בלילה דיווח הקצין התורן ממטה חטיבת "עציוני" למטה חטיבת "הראל" שכלי רכב רבים נראו מצפון לבית איכסא. כלי הרכב של הערבים פינו את התושבים שנותרו בבית איכסא,

יעקב עציון (צסיס), מפקד מחלקה בפלוגה של בן פורת, מספר: **"שכבנו, בלי הגנה, במבואות הכפר, מאחורי טראסות, המון זמן, כנראה מפני שהכוחות האחרים לא הגיעו ליעדיהם או מפני שלא היה קשר איתם. לבסוף קיבלתי בקשר פקודה לתקוף. פרצנו לכפר. כמעט לא הייתה התנגדות. כמעט לא ירו עלינו. השתלטנו על הכפר די מהר. ראינו את סימני הבריחה המהירה, קומקומים חמים בבתים וכו'. הבעיה שלי הייתה איך לפוצץ את המסגד. אחרי כמה ניסיונות נפל של החבלנים פוצצתי עמוד פינתי, והכיפה קרסה. מבחינתי היה זה ליל לחימה טוב. אף אחד לא חקר אותי אחרי הקרב"**. פצצות מרגמה הבריחו את היורים. כיבוש בית איכסא הושלם בשעה 02:00 אחרי חצות.

בפשיטה לנבי סמואל היו רוב פקודיו של פוזננסקי טירונים. פלוגתו הוקמה בימים הראשונים של מבצע "נחשון". גדעון שפרן: **"בכיתה שלי כל החיילים היו טירונים, תל אביבים, חומר רע מאוד מבחינה צבאית. הם לא ידעו כלום ואני לא סמכתי עליהם. לפני שעלינו לירושלים עשינו רק**

מטווח סטנים אחד בחולה. לא הכרתי את המפקדים האחרים בפלוגה. לא סמכתי עליהם. כשהלכנו על סריס, נשאתי אני את כל שמונת הרימונים של הכיתה. הם לא הלכו עם הרימונים ולא ירו. אני לבדי עשיתי את המלחמה של הכיתה".

טבנקין צירף שני "אורחים" לפלוגה של פוזננסקי: את מאיר זורע, מפקד גדוד "בית חורון" של חטיבת "עציוני", ואת יוחאי בן נון, מפקד פלוגת נמל חיפה של הפלמ"ח.

חיים פוזננסקי היה ידוע כמבצע משימות בכל מחיר, כסייר ותיק הבין שנבי סמואל הוא הנקודה החשובה ביותר במבצע המשולב, ושמי ששולט על הרכס הזה שולט על צפון ירושלים. על פי ההוראות היה עליו להשתוות, כדי לסייע לבן פורת במקרה הצורך, ורק אחר כך לתקוף את נבי סמואל, אבל הוא הוביל את פקודיו אל היעד ברגע שהסתיימה התקפת בית איכסא, כדי להשתלט על הרכס לפני עלות השחר.

לנקודת היערכות, בחירת למון, הגיעו פוזננסקי ופקודיו בשעה 3 לפנות בוקר, ומיד ביקש פוזננסקי מטבנקין אישור לתקוף את נבי סמואל בחסות החשכה. טבנקין השיב בשלילה ופקד עליו לחכות עד שיגיעו בן ארי ופקודיו למקום החסימה ויחפו מרחוק על ההסתערות, ועד שיגיעו המשוריינים של פרי וסייעו בפצצות דווידיקה, במרגמות ובמכונות ירייה. אז אמורים היו הערבים לברוח מן הכפר כך שהיבוש לא יהיה אלא טיול.

פוזננסקי ופקודיו שכבו על האדמה הרטובה, תחת הגשם הדק, וחיכו. הרי קטע מהדו"ח שכתב יצחק גניגר מיד אחרי הקרב: **"עברנו ממשלט למשלט, לפי התוכנית. כשהגענו למשלט האחרון, לפני נבי סמואל, רצינו להסתער, אבל קיבלנו הוראה לחכות לאורי באנר (בן ארי). היה עליו להגיע למשלט ולשמש רזרבה לכוח המסתער. הוא הגיע ותפס את המשלט רק ב-5:30, כשהאיר היום".**

לפי עדותו של סגן מפקד המחלקה, אברהם בן דרור, שאלו אחדים מהלוחמים את פוזננסקי: **"מדוע לא עולים תיכף ומיד על נבי סמואל?"** והוא ענה להם: **"נחכה למשוריינים של מיכה פרלסון (פרי)".** החבלן מרדכי רון: **"הידיים והרגליים קפאו. שכבנו רועדים מקור וחיכינו שהפעולה כבר תתחיל".**

אבל למשוריינים של מיכה היו תקלות. מיכה פרי סיפר כי המשוריינים שבפיקודו נעצרו ליד תעלה, בין הכביש הראשי ובין בית איכסא. לפי עדותו של גבריאל (גברוש) רפפורט, אז סגנו של פרי, הם נתקלו במחסומים. רפפורט: **"פיניתי את המחסום הראשון, אבל את האחרים לא יכולתי לפנות. ירד גשם, המשוריינים החליקו על הדרך, ומיכה פקד עלינו לחזור לכביש הראשי. עבר זמן עד שחזרנו למקום שיוספלה היה בו, ומשם נסענו למעלה החמישה".**

המשוריינים חזרו למטה של טבנקין (ליד מוצא), ואז הצטרף אליהם טבנקין. לפי פקודתו נסעו המשוריינים לכיוון נבי סמואל דרך מעלה החמישה ובסיס "הרדאר".

על פי תפיסתו של טבנקין, גורל הקרב על נבי סמואל היה תלוי במשוריינים. את שעת ההסתערות של פוזננסקי על נבי סמואל קבע בשטח אורי בן ארי, שהיה אמור לאבטח את איזור הפעולה ולתגבר את התוקפים. בן ארי ופקודיו חיכו על אחד הרכסים עד שנכבש בית איכסא, ואז נכנסו לוואדי לזזה והתקדמו לכיוון יעדם. **"הלכנו בדרך לא דרך, וזאת הייתה אחת מסיבות איחורנו",** כתב בן ארי בספרו: **"תעינו בהסתעפות האחרונה ובחרנו את השביל הלא נכון. ייתכן שהערפל הכבד שרבץ בתחתית הגיאיות והעמקים הטעה אותנו".** והמשיך וכתב: **"לוח הזמנים השתבש, לכן התקדם פוזה אל נקודת ההסתערות בשטח חשוף ולאור היום. לפני כן שאל אותי יוספלה במכשיר הקשר איפה אנחנו. אמרתי לו, ואז הוא פקד: 'לא לבצע, לחזור!' אני אמרתי לפוזה: 'יש פקודה לחזור הביתה', והוא השיב, 'תגיד ליוספלה שאני כבר יצאתי ושהעניין נגמר!'. אמרתי לו, 'אתה עושה את שטות חייך, יוספלה' רחוק אבל זאת לא סיבה לא למלא פקודה, גם אם יש לך דעה אחרת'. הוא לא השתכנע. הוא הסתער על הכפר... אני ופלוגתי חסמנו את הכביש".**

פוזננסקי ופקודיו נפגשו בבוקר השכם עם אורי בן ארי במחצבה קטנה, סמוך לדרך שקשרה את נבי סמואל לבידו, במרחק כשמונה מאות מטרים מהיעד. סמוך לשעה 6.30 בבוקר, כשעתיים אחרי עלות השחר, יצאו בן ארי ואחדים מפקודיו מהמחצבה, כדי לחסום את הגישה לנבי סמואל מכיוון מחנה הלגיון העבר-ירדני שבאל ג'יב.

הכוח התוקף התקדם מזרחה: בראש הלכו פוזננסקי, הרץ יוחנן, הקשר בנימין זיס, יעקב זהבי, החבלן מרדכי רון ושני "האורחים" מאיר זורע ויוחאי בן נון. משמאל להם התקדמה בטור עורפי מחלקה בפיקודו של אהרון פייגנבלט (פייגוש), ומימנם מחלקה בפיקודו של צבי (פוקסי) מונש. אחרי המחלקה של צבי מונש מונש התקדם כוח העתודה, בפיקודו של סגן מפקד הפלוגה, יצחק גניגר: מחלקה בפיקודו של אברשה, המחלקה המסייעת עם שלושה מקלעי ברן ושתי מרגמות 2 אינץ', וסבלים ממחלקת חולדה, שנשאו על הגב את מטעני חומר הנפץ.

ערפל כבד חיפה על התקדמות התוקפים, ומדי פעם נראה, מבעד לקרעי הערפל, צריח המסגד של נבי סמואל. פוזננסקי הוביל את פקודיו בשני טורים עורפיים, כדי להתקדם מהר בחסות הערפל עד נקודת המגע, שבה היו מפקדי המחלקות והכיתות אמורים לערוך את פקודיהם במבנה אופקי, המתאים להסתערות מול אש.

פוזננסקי ניווט את פקודיו, בתוך הערפל, במעלה לא תלול, בין עצים סבוכים, סלעים ועשבים גבוהים. כשהגיע ראש הטור לצומת הדרכים נבי סמואל-בידו ונבי סמואל-אל ג'יב, נראו ממול חיילים ערבים, והם בירכו לשלום באנגלית את לוחמי הפלמ"ח שלבשו מדי צנחנים בריטים.

אחר כך ראה מאיר זורע אדם מתרומם בשדה, כיוון אליו את רובהו וירה בו, אף שלא קיבל אישור לכך מפוזננסקי. זאת הייתה שגיאה גורלית: הלוחמים נתגלו ונאלצו להתחיל בפעולה לפני המועד המתוכנן. עוד שני ערבים נראו בשדה. מרדכי רון סיפר: **"מישהו נתן הוראה להסתער. זה לא היה הקול של פוזה. עד היום אינני יודע מי נתן את הפקודה. הרבה אנשים קמו ורצו בלי סדר לקראת שני הערבים, ירו מבול אש נוראי. המ"מ אברשה אמר לי, 'בושה, לא פגעו!'. כרעתי ברך, יריתי ופגעתי בהם בול". כך התחיל הקרב על נבי סמואל.**

פייגנבלט ופקודיו התקדמו באיגוף צפוני לכיוון המסגד, ופוזננסקי התקדם לקראתו ממערב, עם המחלקה של מונש. הכדורים שרקו מכל עבר. פוזננסקי שלח רץ אל גניגר, עם פקודה להפציץ במרגמות שני אינץ' את המסגד ואת השטח שלפניו. ארבע מאות מטרים הפרידו בין כוח העתודה של גניגר ובין ראש הטור.

גניגר לא ידע שפייגנבלט ופקודיו תוקפים את המסגד מצפון. לדבריו, ירה על אנשים שנראו מצפון למסגד עד שמישהו אמר לו: **"אולי אלה אנשים שלנו"**, ואז הסיט את האש למסגד.

אולי ברגע שהוא ניסה טבנקין להתקשר עם פוזננסקי, וזהבי ענה לו שפוזה אינו יכול לגשת למכשיר הקשר.

כשקיבל פייגנבלט את הפקודה להסתער על המסגד מצפון היה כאוס. הטיב לתאר זאת רפאל שפרן מפקד כיתתו: **"כשהתחילו היריות היינו בעלייה האחרונה לנבי סמואל. היה בלגן. פייגוש רץ קדימה ואני אחריו. עברנו את החבר'ה של פוזה. לא ידעתי מי יורה. אני לא יריתי. החיילים שלי נעלמו, ברחו. לטראסה העליונה שלפני המסגד הגענו רק פייגוש, דובוב ואני... יוחאי הגיע אלינו, אבל כדור שרט אותו במצח והוא התקפל. אני המשכתי להילחם. דובוב נפל. שמעתי צעקות, 'פוזה נפצע, יוחאי קבל את הפיקוד, לסגת, לסגת!'. "**

רובאי ערבי אחד הטריד אותי. לא יכולתי לפגוע בו בסטן. זרקתי עליו רימון. התרוממתי, ואז חטפתי כדור בלסת ואיבדתי את ההכרה. התעוררתי על גל אבנים. לידי היו פייגוש ודובוב. פייגוש לחש, 'אמא, אמא', דובוב לא השמיע קול. הסטן לא היה. שמעתי צעקות, 'נסיגה, לא מוציאים את הפצועים!'. "

בתוכנית הטלוויזיה "חיים שכאלה", בשנת 1988, סיפר יוחאי בן נון, אז אלוף במיל', ומפקד הקומנדו הימי וחיל הים לשעבר, שהפלוגה חדלה לתפקד אחרי מכת האש הראשונה. הוא ניסה להשתלט על המצב, ארגן כעשרה אנשים שלא איבדו את העשתונות ועקף את המסגד כדי לתקוף אותו מאחור. רוב האנשים נפגעו, שלושה הסתלקו, בן נון נפגע מכדור בראש, השאיר לפצועים רימונים ואקדחים והסתלק.

פקודיו של גניגר נצמדו לקרקע וירו מאחורי סלעים. ספק אם ראו במי הם יורים. לימים סיפר זורע שהוא אמר לגניגר: **"מה אתם עושים פה? יש לך די כוח לכבוש את המסגד. אסוף שתי מחלקות, נסתער באיגוף מימין, ומחלקה שלישית תחפה"**, וגניגר השיב לו שזה יהיה איבוד לדעת. גניגר שאל

מי מתנדב לרוץ אל החסימה של בן ארי כדי להתקשר משם עם טבנקין ולבקש ממנו הוראות, זורע התנדב. "אתה אורח, ומה אגיד אם תיהרג?" אמר לו גניגר. "זככה, אני במסע שושנים?" ענה זורע.

סיפר זורע: "הגעתי אל אורי באנר ותיארתי לו את המצב כפי שהבנתי אותו. אמרתי לו שאפשר לכבוש את הכפר, ושסגן מפקד הפלוגה לא שולט בעסק. באנר שאל את יוספל"ה בקשר מה לעשות, ויוספל"ה פקד לסגת".

אורי בן ארי מתאר רגעים אלה כך: "המוני ערבים חמושים נהרו לנבי סמואל, במשאיות וברגל, ורובם באו מכיוון בידו. ירינו באנשי התגבורת הערבים כדי להגן על עצמנו, והם ירו בפקודיו של פוזה שנסוגו מנבי סמואל".

יוסף טבנקין סיפר שהוא פקד על בן ארי לחלץ את הפלוגה של חיים פוזנסקי מנבי סמואל. אליהו (רעננה) סלע סיפר שבן ארי התקשר עם המטה ודיווח: "האנשים של פוזה בורחים". שפר חזר אל כיתתו באיזור הקרב, וזורע חזר אל גניגר וניסה לארגן את הנסיגה אבל החיילים לא נשמעו לו.

גניגר וחלק מכוח העתודה נסוגו לבית איכסא. את הפצועים שלח גניגר אל הכביש. מהפלוגות שהסתערו על נבי סמואל ברחו רוב הניצולים ואת מיעוטם חילצו מפקדי הכיתות: אברהם בן דרוך, ישראל ז"ק ורפאל שפר, החובש אברהם קלר והחבלן מרדכי רון. חמישתם חיפו על הנסוגים. פצועים רבים נשארו בשדה, ואפשר להניח שאחדים נרצחו בידי הערבים ואחרים פוצצו את עצמם ברימונים. אחד מהם היה המ"מ אהרון פייגנבלט.

החובש אברהם קלר, מהפלוגה של בן ארי מספר: "אורי אמר לי להתקרב לנבי סמואל, לסייע לחלץ פצועים ולטפל בהם. כשהגעתי כבר הייתה שם נסיגה מבוהלת. הבאתי פצועים לקפל קרקע מוסתר. לשם הביאו את יוחאי בן נון ואת יענקל'ה זהבי, שנפצע משבעה כדורים ברגל. יענקל'ה צעק, 'פוזה! אני לא יכול לעזוב אותך!' הבאנו לוואדי עשר אלונקות, חבשתי את כולם והמשכנו בנסיגה, ופתאום נורתה עלינו אש חזקה. הבריאים זרקו לארץ את האלונקות עם הפצועים וברחו.

לי היה אקדח הפרבלום של עבד אל-קאדר אל-חוסייני. השגתי את האנשים שהתחבאו בין הסלעים ואיימתי לירות במי שלא יחזור לשאת אלונקה. הם נבהלו וחזרו. אחד האנשים שהרימו את האלונקה של יוחאי, נהרג, ויוחאי נפצע ברגל. הנחתי את ההרוג בצד הדרך. יוחאי צעק אלי, 'אברהם, תשאיר אותי ותן לי רימון!' לא יכולתי לשים לב אליו. אמרתי לבחורים שסחבו את האלונקות, 'רוצו קדימה וגמרו'. יוחאי המשיך לצעוק ואני אמרתי לו, 'אתה מפקד גדול אבל עכשיו אני המפקד ואתה לא תיתן לי הוראות. אחד נהרג על ידך, אז תשתוק'. הגענו לבית איכסא, שם עזרו לנו אנשים לשאת את הפצועים.

הרבה פצועים לא חילצנו. את אלה שנפגעו ליד נבי סמואל לא חילצנו. כל מי שתפסתי אמרתי לו, 'בוא, נוציא פצועים'. מוטק'ה בן פורת והאנשים שלו לא באו לעזור. אני הייתי באירופה, כל בני משפחתי נהרגו במחנות ההשמדה, רק אני ואחי נשארו, ואני אומר לך שהערבים היו אכזרים יותר מהנאצים. הם חתכו ראשים, הכניסו אברי מין לפה של אנשים לפני שמתו. הם לא בני אדם".

ממעלה החמישה יצאו המשוריינים של פלוגת המטה, אור ל-23 באפריל, בפיקודו של מיכה פרי, המשוריין של טבנקין, וכלי רכב לא משוריינים עם ציוד. החלוץ של השיירה עבר ליד בסיס הרדאר בחסות החשכה, אבל השחר עלה לפני שהגיע לבידו. אחרי חילופי הדברים של טבנקין עם פוזנסקי במכשיר הקשר המשיכה השיירה להתקדם.

הסמג"ד עוזי נרקיס סיפר שבאותו בוקר הכין את שיירת הביצורים כדי שתיכנס לנבי סמואל אחרי שפוזנסקי ופקודיו יכבשו אותו. כשקיבל את ההוראה מטבנקין שלח נרקיס מחלקה לשטח לסייע לפרי ולפקודיו בניגודם ולא הצטרף למחלקה זו.

על המחלקה ששלח נרקיס פיקד יוסף יהלום. סגנו, ברל"ה זילברברג, סיפר: "לפנות בוקר בא מישהו, העיר אותנו ואמר, החבר'ה נדפקו בנבי סמואל, הם רצים חזרה בתפוזות. צריך לצאת לשם מיד ולאבטח אותם. לא אמרו לנו שמשוריינים תקועים באיזור הרדאר. יצאנו, חמישה עשר איש, בדרך שלא הכרתי, לכיוון הרדאר. בין בית פפרמן לרדאר ירו עלינו. חזרנו לבית פפרמן, ובאותו יום לא הפעילו אותנו שוב".

הנהג, שלום צורי תיאר את הקרב כך: "אורי בוגין פקד עלינו לצאת ולסגת, כל אחד לכיוון אחר. הייתי פצוע ואיבדתי דם רב. איתי היו שני בחורים. הם רצו לסחוב אותי. התנגדתי. אמרתי להם שידאגו לעצמם ושישאירו אותי בשדה. שכבתי בשדה חיתה. ירו עלי מכל הכיוונים. התגלגלתי לוואדי ואיבדתי את ההכרה. לפנות ערב שמעתי ארבעה ליגיונרים מדברים ערבית. נופפתי אליהם בידי. הם ניגשו ושאלו מי אני. אמרתי בערבית, 'אני מאבו גוש'. הם נשאו אותי בשמיכה לרדאר. ביקשתי לשתות. נתנו לי תה עם חלב והרופא הזריק לי מורפיום נגד כאבים. התאוששתי. הם רצו לשלוח אותי לבית חולים ברמאללה ואמרו שיש שם רופאים טובים. אמרתי להם שאני רוצה להגיע לאבו גוש. שוב איבדתי את ההכרה, והתעוררתי בבית חולים בירושלים. לידי שכב יוחאי בן נון".

במחנה הרדאר הבינו הבריטים שצורי יהודי, והכניסו אותו למשוריין צבאי שנסע לאבו גוש עם גוויות הרוגים שנאספו בשדה הקרב.

שניים מאנשי משוריין הדוידקה, עזרא ניצן (ממפעילי המרגמה 3 אינץ'), ויורם קניוק (ממאבטחי הצידוד), נשארו עם הפצועים. שניהם היו כנראה בהלם וזמן רב עבר עד שחילצו את עצמם.

ב-1977 התפרסם סיפור מאת יורם קניוק: "העיטים". הרי קטעים ממנו: **"ואז נשתררה דממה. נשמעו גניחות אחרונות והשעה הייתה רק שלוש אחר הצהריים. רוח החל לנשוב. במעלה הגבעות נשמעו הדי הרוח כמו נהמה, חולף בתוך חריצי ואדיות... והירות האחרונות שלנו נשמעו כאילו היו כבר נורות בהיסוס. התחמושת אזלה וכל אחד נותר לעצמו. כאשר תימרן המפקד את הנהג שלו, צעק מישהו, 'אל תברח!' ידעתי, הכול היה ברור... והמתים שכבו בשורה בלתי מסודרת, בחולצות קרועות שקודם עשו מהן תחבושות, בעיניים פקוחות או עצומות, ומן הצד שמעתי קול, 'דפקו אותנו'. ... רציתי מים לשתות, ליקקתי את המימיה של המת לשמאלי, לא ידעתי מיהו, היא הייתה כמעט ריקה".**

לימים סיפר הסופר יורם קניוק: "איתי במשוריין היה מנחם קאופמן, ידיד שלי. אמרו לנו שעלינו להיות הסחה בקרב של פזזה על נבי סמואל. באיזה מקום נתקענו, והמשוריין שלי יצא מכלל שימוש. דרך חתחתים. ראיתי את גברוש. הכרתי את גברוש, ידעתי שהוא נהג טוב ואמיץ. אני זוכר הרפתקאות שאינני יכול למקם אותן, מפני שהחוויה שהייתה לי אחר כך הייתה כל כך חזקה.

נכנסתי לחור שחור בזיכרון. אני לא זוכר המון דברים מהקרב הזה. יש לי בעיה איתו. אני מוכרח לומר שהקרב ליד הרדאר הוא המוקד של כמעט כל הבעיות הנפשיות שהיו לי בחיי. שבעה פסיכולוגים צריכים להוציא ממני שדים כדי שפעם אחת אבין. עברתי קרבות קשים מזה, אבל בהם היה קשה אחרת.

כאן ראיתי מפקד בורח. ראיתי מפקד שמסרב לקחת פצועים. ראיתי פצועים שאנחנו חבשנו אותם והם מתו לעינינו. שכבנו בין בידו לרדאר ולא היה מפקד. לא ידענו מה לעשות, לא היו הוראות. אי אפשר לסגת ואי אפשר ללכת. ירינו עד הכדור האחרון. התחפשתי למת. זה מה שאני זוכר, שהתחפשתי למת ולידי שרקו כדורים. באותו זמן לא היה קרב, והערבים ירו בגוויות, ורבים מהפצועים היו חיים. הם נפצעו לא קשה. לכולם היו כדורים בגוף. מיכה פרי הפקיר את האנשים האלה. בהתחלה נהרגו מעטים. הרוב נהרגו אחר כך".

ארבעים וארבעה לוחמים מהגדוד הרביעי נהרגו ב-23 באפריל. עשרים ושבעה מהם נהרגו בנבי סמואל ושבעה עשר ליד הרדאר. רוב הגוויות נשארו בשדה הקרב. אנשי הקשר של ה"הגנה" עם הבריטים, ביקשו מהבריטים לחלץ את הגוויות, וככל הנראה שילמו להם כדי שיעשו זאת. שלוש בחורות מהפלמ"ח הצטרפו אל הבריטים שאספו את הגוויות. אחת מהן, נועה לייבוביץ, סיפרה: "נסענו עם 'כלניות' לרדאר, לאסוף גוויות. הן היו במצב נורא. אחד היה עדיין חי, ומת אחר כך".

יומיים אחרי הקרב כתב יעקב פורניקי ביומנו: **"יום א', 25 באפריל. בקריית ענבים חפירת קברים לקורבנות. לוויה. אימונים".**

תודות :

לאורי הרטמן על העריכה.

ליאנה מרקשייד הטייסת .

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

קישור למסלול בעמוד ענן: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט gpx : [לחץ כאן](#)

למזג אויר במנחת מעלה האדומים : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)